

ZAKŁAD SŁUŻBY PREWENCYJNEJ

182

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

Katarzyna Puławska, Michał Komosiński

ZASADNOŚĆ LEGITYMOWANIA OSÓB

CENTRUM SZKOLENIA POLICJI

Legionowo 2019

Korekta, skład i druk:
Wydział Wydawnictw i Poligrafii
Centrum Szkolenia Policji w Legionowie
Nakład 55 egz.

Spis treści

Wstęp	5
1. Definicja pojęcia legitymowanie i innych podstawowych pojęć (asp. Katarzyna Puławska)	7
2. Inne niż legitymowanie sposoby ustalania tożsamości osób (asp. Katarzyna Puławska)	9
3. Podstawy prawne i faktyczne legitymowania (asp. Katarzyna Puławska)	10
4. Praktyczne aspekty legitymowania (asp. Katarzyna Puławska)	12
5. Uprawnienia policjanta związane z legitymowaniem osoby (asp. szt. Michał Komosiński)	13
6. Obowiązki policjanta związane z legitymowaniem (asp. szt. Michał Komosiński)	17
7. Wybrane aspekty taktyki legitymowania osób (asp. szt. Michał Komosiński).....	19
8. Postępowanie policjanta w sytuacji odnalezienia zagubionego lub porzuconego dokumentu związanego z ustaleniem tożsamości (asp. szt. Michał Komosiński).....	24
9. Dokumentowanie legitymowania (asp. szt. Michał Komosiński).....	25
Bibliografia	27

Jednym z wielu uprawnień Policji podczas wykonywania ustawowych zadań jest prawo legitymowania osób w celu ustalenia tożsamości. Jest to najczęściej wykonywana czynność służbowa. Z uwagi na fakt, że poprzedza większość zadań Policji, jest to także najbardziej powszechna forma kontaktu funkcjonariuszy ze społeczeństwem. Przeprowadzana w sposób nieprawidłowy może negatywnie wpływać na wizerunek Policji, ale również rodzić konflikty w relacji Policja – społeczeństwo. Czynność ta powinna być wykonywana w sposób możliwie najmniej naruszający dobra osobiste osoby, wobec której została podjęta. Przebieg czynności nie zawsze będzie zgodny z ustawowym modelem, dlatego warto poznać towarzyszącą jej procedurę.

Legitymowanie bardzo często jest mylone z zatrzymaniem, jednak są to dwie różne czynności. Zatrzymanie sprowadza się do ingerencji w konstytucyjne prawo do wolności, a więc polega na krótkotrwałym jej pozbawieniu, oznacza to, że zatrzymany nie może się swobodnie przemieszczać ani kontaktować z innymi osobami. Natomiast legitymowanie jest czynnością administracyjno-porządkową, podczas której nie dochodzi do naruszenia godności ludzkiej ani praw człowieka. Czynność ta bardzo często postrzegana jest jako „łatwa”, czego niestety raczej doświadczenia pracy policyjnej nie potwierdzają. Znane są przypadki, gdy w czasie legitymowania dochodziło do sytuacji zagrażających życiu policjanta czy osób w nim uczestniczących. Legitymowanie osób ma ogromne znaczenie i odgrywa istotną rolę w pracy policjanta. Spełnia wiele funkcji, w szczególności: prewencyjną, rozpoznawczą i wykrywczą. Właściwie przeprowadzone często doprowadza do ujawnienia naruszenia prawa, ustalenia i zatrzymania sprawcy.

Niniejsze opracowanie ma na celu przedstawienie podstawowych pojęć, podstaw prawnych i faktycznych legitymowania, wybranych aspektów taktyki oraz obowiązków i uprawnień policjanta związanych z czynnością legitymowania.

1. Definicja pojęcia legitymowanie i innych podstawowych pojęć

Legitymowanie to zespół czynności mających na celu ustalenie lub potwierdzenie tożsamości oraz innych danych osoby na podstawie posiadanych przez nią dokumentów tożsamości lub w inny prawnie określony sposób. Poprzez ustalenie czy też potwierdzenie tożsamości osoby rozumiemy stwierdzenie zgodności pomiędzy nią samą a istotnymi jej cechami i personaliami znajdującymi się w legalnym dokumencie lub systemie informatycznym¹.

Legitymowanie musi obejmować potwierdzenie cech osobowościowych (np. poprzez porównanie wyglądu osoby z jej wizerunkiem w dokumencie, odwzorowanie linii papilarnych palców dłoni, dane DNA) oraz potwierdzenie danych osobowych (poprzez weryfikację osoby o dane zawarte w jej dokumencie), a tym samym potwierdzenie tożsamości osoby posługującej się tym dokumentem. Z legitymowaniem nierozdzielnie łączą się następujące pojęcia:

- tożsamość osoby – zespół informacji o osobie w postaci danych personalnych i danych dodatkowych, na podstawie których możemy zidentyfikować osobę fizyczną²,
- dane personalne osoby – nazwisko, imię (imiona), imię ojca, imię i nazwisko rodowe matki, data i miejsce urodzenia, miejsce zamieszkania (zameldowania)³,
- dodatkowe dane – m.in. obywatelstwo, stan rodzinny, miejsce zatrudnienia, zawód⁴.

Zgodnie z treścią § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 września 2015 r. w sprawie postępowania przy wykonywaniu niektórych uprawnień policjantów⁵ policjant ustala tożsamość osoby legitymowanej na podstawie:

- 1) dowodu osobistego;
- 2) dokumentu paszportowego;
- 3) zagranicznego dokumentu tożsamości;
- 4) innego dokumentu zawierającego fotografię i oznaczonego numerem lub serią;
- 5) informacji o osobie w postaci zdjęcia wraz z opisem wizerunku osoby lub odcisków linii papilarnych zgromadzonych w policyjnych zbiorach danych, do których Policja ma dostęp na podstawie art. 20 ust. 15 i 16 ustawy;

¹ Zob. M. Szawelski, A. Thiel, *Legitymowanie*, Słupsk 2011, s. 5.

² <https://sjp.pwn.pl/slowniki/html> [dostęp: 23.01.2018 r.].

³ Art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. z 2002 r. Nr 101, poz. 926, z późn. zm.) – uchylona przez ustawę z dnia 10 maja 2018 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. poz. 1000, z późn. zm.), w której art. 175 pozbawia mocy ustawę z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. z 2016 r. poz. 922 oraz z 2018 r. poz. 138 i 723) z wyjątkiem art. 1, art. 2, art. 3 ust. 1, art. 4–7, art. 14–22, art. 23–28, art. 31 oraz rozdziałów 4, 5 i 7, które zachowują moc w odniesieniu do przetwarzania danych osobowych w celu rozpoznawania, zapobiegania, wykrywania i zwalczania czynów zabronionych.

⁴ Tamże.

⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 września 2015 r. w sprawie postępowania przy wykonywaniu niektórych uprawnień policjantów (Dz. U. poz. 1565) – na podstawie art. 15 ust. 1 ustawy dnia 14 grudnia 2018 r. o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw przedmiotowe rozporządzenie obowiązuje w zakresie niezmiennym przez tę ustawę, mimo uznania za uchylone.

6) oświadczenia innej osoby, której tożsamość została ustalona na podstawie dokumentów, o których mowa w pkt 1–4.

Analizując treść tego przepisu, należy stwierdzić, że nie tylko dowód osobisty jest dokumentem, na podstawie którego Policja ustala tożsamość osoby legitymowanej. Może to być także legitymacja szkolna, książeczka wojskowa, a uogólniając, dokument, który posiada zdjęcie, serię i numer.

2. Inne niż legitymowanie sposoby ustalania tożsamości osób

Może zdarzyć się, że osoba legitymowana nie będzie posiadała przy sobie żadnych dokumentów, będzie sama na miejscu podjęcia czynności, a do tego odmówi podania swoich danych osobowych z oświadczenia ustnego. Wtedy policjant, po uprzednim poinformowaniu tej osoby o treści art. 65 kw, powinien wykorzystać inne sposoby ustalenia jej tożsamości, a mianowicie:

- rozpytanie innych osób co do jej tożsamości,
- ustalenie w biurze ewidencji ludności,
- fotografowanie tej osoby w celu okazania zdjęć innym osobom, które mogą dokonać jej rozpoznania,
- pobranie i sprawdzenie odcisków lub odwzorowań linii papilarnych palców jej rąk (tzw. daktyloskopowanie),
- okazywanie tej osoby lub jej fotografii innym osobom celem jej identyfikacji.

Do sprawdzenia danych personalnych można również użyć systemu ewidencji ludności PESEL, do którego ma dostęp dyżurny jednostki organizacyjnej Policji lub osoby zatrudnione w jednostkach organizacyjnych w zespołach do spraw informatyki. Innym sposobem ustalenia tożsamości jest rozesłanie wizerunku osoby wraz ze znakami szczególnymi do innych jednostek Policji z prośbą o zapoznanie podległych policjantów.

3. Podstawy prawne i faktyczne legitymowania

Policjant podczas wykonywania czynności służbowych w swoim działaniu nie powinien kierować się szeroko rozumianą dowolnością. Obowiązują go w tym zakresie odpowiednie przepisy prawne oraz wynikające z nich procedury postępowania lub sposoby działania określone przez literaturę przedmiotu albo stosowane powszechnie w pracy policyjnej. Jednym z elementów tych procedur jest obowiązek podania przez policjanta podstawy prawnej i faktycznej legitymowania. Podstawę prawną legitymowania stanowią przepisy prawne upoważniające go do legitymowania osób w określonej sytuacji. Do podstawowych przepisów zawartych w aktach prawnych, które policjant jest zobowiązany stosować jako podstawy prawne legitymowania, należą:

- **Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji**

Art. 15. 1. Policjanci, wykonując czynności, o których mowa w art. 14 (czynności operacyjno-rozpoznawcze, dochodzeniowo-śledcze i administracyjno-porządkowe), mają prawo:
1) legitymowania osób w celu ustalenia ich tożsamości⁶.

- **Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym**

Art. 129. (...)
2. Policjant, w związku z wykonywaniem czynności określonych w ust. 1⁷, jest uprawniony do:

1) legitymowania uczestnika ruchu i wydawania mu wiążących poleceń co do sposobu korzystania z drogi lub używania pojazdu⁸.

- **Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach**

Art. 289. 1. Kontrolę legalności pobytu cudzoziemców na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej prowadzą w celu ustalenia stanu faktycznego w zakresie przestrzegania przepisów dotyczących warunków wjazdu cudzoziemców na terytorium i pobytu na nim organy Straży Granicznej i Policji.

(...)

Art. 293. W trakcie kontroli funkcjonariusz lub pracownik mogą żądać okazania:

- 1) dokumentów podróży i dokumentów uprawniających cudzoziemca do pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- 2) środków finansowych przeznaczonych na pokrycie kosztów:
 - a) utrzymania cudzoziemca w trakcie jego pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
 - b) podróży powrotnej cudzoziemca do państwa pochodzenia lub zamieszkania,
 - c) tranzytu cudzoziemca przez terytorium Rzeczypospolitej Polskiej do państwa trzeciego, które udzieli pozwolenia na wjazd;
- 3) dokumentu potwierdzającego możliwość uzyskania środków, o których mowa w pkt 2, zgodnie z prawem;

⁶ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2019 r. poz. 161, z późn. zm.).

⁷ Chodzi o obowiązek czuwania nad bezpieczeństwem i porządkiem ruchu na drogach, kierowania ruchem i jego kontrolowania.

⁸ Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2018 r. poz. 1990, z późn. zm.).

- 4) dokumentów uprawniających cudzoziemca do wykonywania pracy, prowadzenia działalności gospodarczej lub powierzenia wykonywania pracy;
- 5) dokumentów potwierdzających cel i warunki pobytu cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej⁹.

Przez podstawę faktyczną legitymowania należy rozumieć usprawiedliwioną społecznie przyczynę, powód wykonania tej czynności w sytuacji dopuszczonej przez przepisy prawne. Zatem podjęcie i realizacja legitymowania osoby przez policjanta będzie uzasadniona, gdy ustalenie jej tożsamości będzie niezbędne do wykonania czynności służbowych, a w szczególności w celu:

- identyfikacji osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa lub wykroczenia,
- ustalenia świadków zdarzenia powodującego naruszenie bezpieczeństwa lub porządku publicznego,
- wykonania polecenia wydanego przez sąd, prokuratora, organy administracji rządowej i samorządu terytorialnego,
- identyfikacji osób wskazanych przez pokrzywdzonych jako sprawców przestępstw lub wykroczeń,
- poszukiwania osób zaginionych lub ukrywających się przed organami ścigania albo wymiarem sprawiedliwości.

Powyższe przyczyny legitymowania są przykładowymi sytuacjami, w których policjanci podejmą czynność legitymowania. Są to najczęściej spotykane sytuacje. Mogą się z nimi wiązać lub samoistnie występować inne zachowania osób, które będą uzasadniały legitymowanie. Policjanci mają prawo legitymować osobę, np. gdy jej wygląd odpowiada rysopisowi osoby poszukiwanej lub gdy spotkają ją w miejscach libacji alkoholowych lub innych miejscach, w których gromadzi się element przestępczy, albo gdy przenosi ona bagaże, których rodzaj, kształt, rozmiar i ciężar wzbudzają uzasadnione podejrzenie popełnienia czynu zabronionego. Mogą także być legitymowane osoby, które na widok policjanta zdradzają niepokój, przebywają w miejscu, do którego wstęp dla osób postronnych jest zabroniony albo w pobliżu chronionego obiektu, spotkane w miejscach ustronnych o późnej porze dnia lub wykonujące zdjęcia fotograficzne, szkice lub rysunki obiektów o charakterze militarnym i strategicznym, ważnym dla bezpieczeństwa i obronności państwa (np. obiektów wojskowych, lotnisk, elektrociepłowni)¹⁰.

⁹ Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz. U. z 2018 r. poz. 2094, z późn. zm.).

¹⁰ M. Szawelski, A. Thiel, *Legitymowanie*, s. 8.

4. Praktyczne aspekty legitymowania

Coraz częściej można spotkać się z opinią, że w trakcie legitymowania czy kontroli drogowej można policjantowi jedynie okazać dokument tożsamości, nie podając go funkcjonariuszowi „do ręki”. Zachowanie takie skutkuje podjęciem próby uniknięcia weryfikacji autentyczności dokumentu, które ma prawo sprawdzić funkcjonariusz Policji. Odmowa przekazania dokumentu do weryfikacji, a tym samym potwierdzenia tożsamości, ma zastosowanie w art. 65 § 2 Kodeksu wykroczeń¹¹, który brzmi: „tej samej karze podlega, kto wbrew obowiązkowi nie udziela właściwemu organowi państwowemu lub instytucji, upoważnionej z mocy ustawy do legitymowania, wiadomości lub dokumentów, co do okoliczności wymienionych w § 1¹²”. Powyższe znajduje uzasadnienie w orzecznictwie sądowym – wyrok z dnia 18 listopada 2014 r., sygn. akt VII W 535/14 Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim, Zamiejscowy VII Wydział Karny w Hajnówce – w którego uzasadnieniu Sąd stwierdził, że: „Drugą kwestią rodzącą problemy z oceną prawną zarzuconego zachowania była istota samej czynności polegającej na legitymowaniu osoby, a mianowicie, czy za wylegitymowanie można uznać jedynie okazanie dokumentu funkcjonariuszowi uprawnionego organu, czy też do osiągnięcia tego rezultatu konieczne jest jego przekazanie do rąk funkcjonariusza (wręczenie). Choć żadne z przepisów prawa kwestii tej nie rozstrzyga, to jednak należy opowiedzieć się za drugim rozwiązaniem. Przekonujące w tym zakresie okazały się wyjaśnienia przedstawione przez przesłuchiwanych w sprawie funkcjonariuszy Policji. Wskazali oni bowiem choćby na konieczność zweryfikowania autentyczności dokumentu, w oparciu, o który następuje ustalenie tożsamości osoby legitymowanej. Oczywiście jest, że nie może to nastąpić bez fizycznego kontaktu z dokumentem. Z tego też względu samo okazanie dokumentu, nawet w sposób umożliwiający swobodne i nieskrępowane odczytanie zawartych na nim danych, nie mogło zostać uznane za pełne wylegitymowanie¹³. Reasumując, obowiązujące aktualnie prawo nakłada na legitymowanego obowiązek przekazania (wręczenia) posiadanego dokumentu policjantowi. W ujęciu znaczenia słownikowego „legitymować” oznacza sprawdzać urzędowo czyjeś dokumenty¹⁴. Istota samej czynności służbowej polegającej na legitymowaniu wymaga by zweryfikować autentyczność dokumentu, w oparciu o który następuje ustalenie tożsamości legitymowanej osoby. Z uwagi na różne zabezpieczenia stosowane w dokumentach nie może to nastąpić bez fizycznego kontaktu z dokumentem.

¹¹ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz. U. z 2018 r. poz. 618, z późn. zm.).

¹² Tamże.

¹³ <http://orzeczenia.bielsk-podlaski.sr.gov.pl> [dostęp: 10.11.2017 r.].

¹⁴ <https://sjp.pwn.pl> [dostęp: 10.11.2017 r.].

5. Uprawnienia policjanta związane z legitymowaniem osoby

Podczas legitymowania, tak jak przy wykonywaniu jakiejkolwiek czynności służbowej, policjanci muszą zadbać o zapewnienie bezpieczeństwa własnego, partnera oraz osób, wobec których wykonują przedmiotowe czynności. W związku z powyższym mają prawo do wydawania wiążących poleceń w celu wyegzekwowania pożądanego zachowania i zapewnienia sobie oraz innym wspomnianego bezpieczeństwa. Aby możliwe było wykonanie tej podstawowej czynności, jaką jest legitymowanie, policjanci są uprawnieni do korzystania z odpowiednich aktów prawnych, które pozwalają im uzyskać istotne informacje oraz wpływać na odpowiednie zachowanie osób legitymowanych. Te same akty prawne nakładają na policjantów pewne obowiązki.

Na podstawie obowiązujących przepisów prawnych (w tym ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji – art. 15 ust. 1 pkt 5) policjanci mają prawo do:

- 1) **dokonania kontroli osobistej** – w sytuacji, gdy osoba nie chce okazać dokumentu stwierdzającego tożsamość, a zachodzi uzasadnione podejrzenie, że posiada go przy sobie; przy czym zgodnie z wprowadzonymi zmianami przepisów prawnych w tym zakresie kontrolę osobistą policjant ma prawo przeprowadzić:
 - a) w razie istnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary lub
 - b) w celu znalezienia:
 - broni lub innych niebezpiecznych przedmiotów mogących służyć do popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary lub
 - przedmiotów, których posiadanie jest zabronione, lub mogących stanowić dowód w postępowaniu prowadzonym w związku z realizacją zadań, o których mowa w art. 1 ust. 2 pkt 1, 2, 3a, 4, 4a, 6 i 7, oraz przepisów innych ustaw określających zadania Policji lub
 - przedmiotów podlegających przepadkowi w przypadku uzasadnionego przypuszczenia posiadania przez osobę broni lub takich przedmiotów lub uzasadnionego przypuszczenia ich użycia do popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary;
 - c) na zasadach i w sposób określony w art. 15d i art. 15e ustawy o Policji¹⁵;
- 2) **przeszukania osoby** – jeżeli jest to sprawca przestępstwa albo wykroczenia lub osoba podejrzana o takie sprawstwo, a w trakcie legitymowania zachodzi uzasadnione podejrzenie, że posiada przy sobie określony dokument tożsamości (np. ustalenia pracy operacyjnej, z monitoringu obiektu typu bank lub urząd gminy) lub w czasie sprawdzenia czy posiada przedmioty pochodzące z tego przestępstwa lub które służyły do jego popełnienia ujawniamy jego dokument tożsamości; przeszukania osoby i odzieży na niej należy dokonywać w miarę możliwości za pośrednictwem osoby tej samej płci (art. 223 kpk¹⁶);
- 3) **wydawania osobom poleceń określonego zachowania się** – w granicach niezbędnych do wykonywania czynności określonych w pkt 1–5 lub 9 lub wykonywania innych czynności

¹⁵ Art. 1 pkt 1 lit. a ustawy z dnia 14 grudnia 2018 r. o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2018 r. poz. 2399).

¹⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 2399, z późn. zm.).

służbowych podejmowanych w zakresie i w celu realizacji ustawowych zadań Policji lub w granicach niezbędnych do ochrony przed zatarciem śladów przy zabezpieczaniu miejsca zdarzenia lub w celu uniknięcia bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa osób lub mienia, gdy jest to niezbędne do sprawnej realizacji zadań Policji albo uniknięcia zatarcia śladów przestępstwa lub wykroczenia¹⁷;

4) sprawdzenia osoby w przypadku zatrzymania jej w związku z legitymowaniem – sprawdzenie osoby pod kątem posiadania przy sobie broni lub innych niebezpiecznych narzędzi, przedmiotów pochodzących z przestępstwa, lub których posiadanie jest zabronione albo służyły do jego popełnienia¹⁸; czynności te mogą być realizowane w ramach nowego uprawnienia ustawowego Policji, tj. sprawdzenia prewencyjnego, które jest realizowane w celu ochrony przed bezprawnymi zamachami na życie lub zdrowie osób lub mienie lub w celu ochrony przed nieuprawnionymi działaniami skutkującymi zagrożeniem życia lub zdrowia lub bezpieczeństwa i porządku publicznego lub:

- a) zapobiegania zdarzeniom o charakterze terrorystycznym – osób w związku z ich dostępem na teren obiektów lub obszarów ochraniających przez Policję lub w związku z zabezpieczeniem przez Policję imprez masowych lub zgromadzeń, bagaży lub przedmiotów posiadanych przez te osoby, a także środków transportu lądowego, powietrznego lub wodnego lub pojazdów, którymi się poruszają w związku z dostępem do tych obiektów lub obszarów,
- b) znalezienia i odebrania przedmiotów, których użycie ze względu na ich właściwości może spowodować zagrożenie życia lub zdrowia lub bezpieczeństwa przeprowadzonych czynności osób:
 - doprowadzanych przez Policję na polecenie lub zarządzenie uprawnionego organu lub w związku z realizacją czynności określonych przepisami prawa lub osób w stanie nietrzeźwości doprowadzanych przez Policję w celu wytrzeźwienia do siedziby jednostki organizacyjnej Policji lub innego miejsca określonego przepisami prawa lub wskazanego przez uprawniony organ, na polecenie lub zarządzenie którego dokonuje się doprowadzenia, w tym osób doprowadzanych umieszczonych w jednostkach organizacyjnych Policji w pomieszczeniach dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia,
 - zatrzymywanych w przypadkach określonych w ust. 1 pkt 2–3, osób zatrzymanych, przyjmowanych do jednostek organizacyjnych Policji do pomieszczeń dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoi przejściowych, tymczasowych pomieszczeń przejściowych lub policyjnych izb dziecka lub umieszczonych w tych pomieszczeniach,
 - pozbawionych wolności, w tym przebywających w zakładach karnych, aresztach śledczych, zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich, policyjnych izbach dziecka lub innych ośrodkach dla nieletnich, a także osób skazanych lub tymczasowo aresztowanych przekazywanych na podstawie umów międzynarodowych, podczas wykonywania w stosunku do tych osób przez Policję, na polecenie sądu lub prokuratora, czynności polegających na przemieszczaniu tych osób w związku z wykonywaniem czynności procesowych lub innych czynności określonych przez sąd lub prokuratora¹⁹;

¹⁷ Art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 2018 r. o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw.

¹⁸ § 8 ust 1 pkt 2 rozporządzenia RM z dnia 29 września 2015 r. w sprawie postępowania przy wykonywaniu niektórych uprawnień policjantów – na podstawie art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 2018 r. o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw przedmiotowe rozporządzenie obowiązuje w zakresie niezmienionym przez tę ustawę, mimo uznania za uchylone.

¹⁹ Art. 15 ust. 1 pkt 9 dodany ustawą z dnia 14 grudnia 2018 r. o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw.

- 5) doprowadzenia osoby do jednostki Policji** – celem wykonania niezbędnych czynności służbowych związanych z legitymowaniem, np. sporządzenia protokołu kontroli osobistej, przeprowadzenia badania urządzeniem kontrolno-pomiarowym w celu stwierdzenia stanu trzeźwości, doprowadzenia na podstawie pisemnego polecenia sądu, prokuratora oraz innych uprawnionych organów, osób zatrzymanych przez policjantów w sytuacjach ustawowo określonych i doprowadzanych; w celu umieszczenia w pomieszczeniach jednostek organizacyjnych Policji przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzanych w celu wytrzeźwienia, albo w policyjnej izbie dziecka; poddania badaniom lekarskim lub zabiegom medycznym; udziału w czynnościach postępowania karnego, karnego skarbowego, postępowania w sprawach o wykroczenia albo postępowania w sprawach nieletnich; osadzenia w jednostce penitencjarnej, wytrzeźwienia²⁰. Zgodnie z obowiązującymi przepisami policjanci mają prawo doprowadzania osób na podstawie § 34 zarządzenia nr 360 z dnia 26 marca 2009 r. w sprawie metod i form wykonywania przez policjantów konwojów i doprowadzeń:
- **art. 285 § 2 kpk** – w przypadkach, gdy na świadka, biegłego, tłumacza lub specjalistę, który bez należytego usprawiedliwienia nie stawił się na wezwanie organu prowadzącego postępowanie albo bez zezwolenia tego organu wydalili się z miejsca czynności przed jej zakończeniem, została nałożona kara pieniężna w wysokości do 3000 zł – sąd może ponadto zarządzić zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie świadka; zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie biegłego, tłumacza i specjalisty stosuje się tylko wyjątkowo²¹;
 - **art. 150 § 2 i 3 kks** – „W razie potrzeby inny niż Policja organ dochodzenia może zwrócić się do Policji z wnioskiem o udzielenie pomocy przy dokonaniu czynności procesowej. Czynności, o których mowa w art. 75 § 2 oraz 285 § 2 Kodeksu postępowania karnego, dokonywane są przez Policję, Straż Graniczną, Służbę Celno-Skarbową, Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralne Biuro Antykorupcyjne lub Żandarmerię Wojskową, a gdy postępowanie przygotowawcze prowadzone jest przez inny niż naczelnik urzędu celno-skarbowego finansowy organ postępowania przygotowawczego – przez Policję na żądanie tego organu”²²;
 - **art. 50 kpow** – „W razie niestawienia się świadka na wezwanie bez usprawiedliwienia można, niezależnie od nałożenia kary porządkowej, zarządzić jego zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie przez Policję (...)”²³;
 - **art. 71 § 4 kpow** – „W razie nieusprawiedliwionej nieobecności obwinionego, któremu doręczono wezwanie na rozprawę, przeprowadza się rozprawę zaocznie, chociażby nie był on przesłuchany w toku czynności wyjaśniających, chyba że sąd uzna udział obwinionego za konieczny i rozprawę odroczy, po ewentualnym przeprowadzeniu postępowania dowodowego, w szczególności po przesłuchaniu świadków, którzy stawili się na rozprawę. Jeżeli jednak obecność obwinionego jest konieczna, a nie stawiał się on bez usprawiedliwienia, sąd może zarządzić jego zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie przez Policję”²⁴;
- 6) zatrzymania osoby** – jeżeli nie można ustalić jej tożsamości, a jest sprawcą przestępstwa lub wykroczenia (art. 15 ust. 1 pkt 2 ustawy o Policji)²⁵, (art. 244 § 1, 244 § 1a, 244 § 1b kk)²⁶,

²⁰ § 34 zarządzenia nr 360 z dnia 26 marca 2009 r. w sprawie metod i form wykonywania przez policjantów konwojów i doprowadzeń (Dz. Urz. KGP Nr 6, poz. 29, z późn. zm.).

²¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego.

²² Ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz. U. z 2018 r. poz. 1958, z późn. zm.).

²³ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 2018 r. poz. 475, z późn. zm.).

²⁴ Tamże.

²⁵ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji.

²⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego.

(45 § 1 ustawy – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia)²⁷, (art. 32g § 1, art. 32g § 1 upn)²⁸, (art. 394 ust. 1 ustawy o cudzoziemcach)²⁹;

- 7) **żądania niezbędnej pomocy od instytucji państwowych, organów administracji rządowej i samorządu terytorialnego oraz jednostek gospodarczych prowadzących działalność w zakresie użyteczności publicznej** (art. 15 ust. 1 pkt 6–7 ustawy o Policji, § 19 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 września 2015 r. w sprawie postępowania przy wykonywaniu niektórych uprawnień policjantów)³⁰;
- 8) **zwracania się w nagłych wypadkach do każdej osoby o udzielenie doraźnej pomocy** (art. 15 ust. 1 pkt 7 ustawy o Policji)³¹.

²⁷ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia.

²⁸ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2018 r. poz. 969, z późn. zm.).

²⁹ Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz. U. z 2018 r. poz. 2094, z późn. zm.).

³⁰ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 września 2015 r. w sprawie postępowania przy wykonywaniu niektórych uprawnień policjantów – na podstawie art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 2018 r. o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw przedmiotowe rozporządzenie obowiązuje w zakresie niezmiennym przez tę ustawę, mimo uznania za uchylone.

³¹ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji.

6. Obowiązki policjanta związane z legitymowaniem

Na policjantach podejmujących czynność legitymowania, oprócz uprawnień pozwalających im wykonać tę podstawową czynność służbową, ciąży również obowiązki, które funkcjonariusze powinni wykonać. Podstawą sformułowania obowiązków w rozpatrywanym zakresie są przepisy ustawy o Policji, rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 września 2015 r. w sprawie postępowania przy wykonywaniu niektórych uprawnień policjantów, odpowiednich decyzji i zarządzeń Komendanta Głównego Policji, a także zasady pracy policyjnej związane z wymogami bezpieczeństwa. Ze względów praktycznych należy mówić odrębnie o obowiązkach policjanta realizującego czynności związane z legitymowaniem względem osoby i obowiązkach policjanta asekurującego. Zatem policjant realizujący czynności legitymowania, powinien:

- zgłosić zamiar, miejsce i powód wykonania tej czynności dyżurnemu jednostki organizacyjnej Policji,
- podać swój stopień służbowy, a także przedstawić się z imienia i nazwiska, a jeżeli legitymowana osoba zażąda, umożliwić jej odnotowanie tych danych (policjant nieumundurowany podaje stopień, imię i nazwisko, ponadto okazuje legitymację służbową, a na żądanie osoby, wobec której podjęto czynności, umożliwia odnotowanie danych w niej zawartych)³²,
- podać podstawę prawną oraz przyczynę (podstawę faktyczną) podjęcia czynności legitymowania,
- zażądać od osoby legitymowanej okazania dokumentu tożsamości,
- dokonać weryfikacji okazanego dokumentu tożsamości i zawartych w nim danych osoby legitymowanej,
- odnotować dane osoby legitymowanej i zrealizowane czynności legitymowania w notatniku służbowym³³,
- sprawdzić osobę w policyjnych systemach informatycznych, w zakresie przysługujących uprawnień (w sposób skryty)³⁴,
- rozpytać osobę na okoliczność przyczyny legitymowania (w zależności od ustaleń i stwierdzonych okoliczności nałożyć mandat karny lub zastosować pouczenie bądź skierować wniosek o wyroczenie do sądu),

³² § 2 pkt 1 i 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 września 2015 r. w sprawie postępowania przy wykonywaniu niektórych uprawnień policjantów – na podstawie art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 2018 r. o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw przedmiotowe rozporządzenie obowiązuje w zakresie niezmienionym przez tę ustawę, mimo uznania za uchylone.

³³ § 4 ust. 2 pkt 2 lit. a wytycznych nr 2 KGP z dnia 26 czerwca 2007 r. w sprawie zasad ewidencjonowania, wypełniania oraz przechowywania notatników służbowych (Dz. Urz. KGP Nr 13, poz. 104, z późn. zm.) zmienionych wytycznymi nr 5 KGP z dnia 20 listopada 2013 r. zmieniającymi wytyczne w sprawie zasad ewidencjonowania, wypełniania oraz przechowywania notatników służbowych (Dz. Urz. KGP poz. 97).

³⁴ Decyzja nr 125 Komendanta Głównego Policji z dnia 5 kwietnia 2013 r. w sprawie funkcjonowania Krajowego Systemu Informacyjnego Policji, rozdział 10 – Procedura sprawdzania informacji w zbiorach KSIP, § 66 (Dz. Urz. KGP poz. 28).

- w zależności od wyników sprawdzenia w systemach policyjnych, oddać dokument i podziękować osobie legitymowanej bądź wykonać inne czynności w przypadku pozytywnego sprawdzenia (np. osoba poszukiwana itp.),
- po zakończeniu wykonywania czynności służbowych poinformować osobę, wobec której je podjęto, o prawie złożenia zażalenia do właściwego miejscowo prokuratora na sposób przeprowadzenia tych czynności³⁵,
- niezwłocznie podjąć czynności ochronne, a w szczególności zabezpieczyć miejsce zagrożone przed dostępem osób postronnych oraz powiadomić dyżurnego jednostki organizacyjnej Policji o konieczności zarządzenia działań usuwających to niebezpieczeństwo jeżeli przedmioty ujawnione w wyniku czynności służbowych (legitymowanie) stwarzają niebezpieczeństwo dla życia, zdrowia ludzkiego lub mienia, w granicach dostępnych środków³⁶,
- zlustrować miejsce legitymowania (celem ustalenia, czy nie odrzuciła przedmiotów typu dokument tożsamości lub narkotyków) i krótko obserwować osobę po zakończeniu wobec niej czynności legitymowania,
- poinformować dyżurnego o zakończeniu i efekcie legitymowania.

Należy dodać, że podczas wykonywania czynności służbowych policjant jest obowiązany egzekwować przestrzeganie przepisów obowiązującego prawa od obywateli i powinien sam przestrzegać procedur oraz zasad etyki zawodowej policjanta³⁷.

³⁵ § 2 pkt 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 września 2015 r. w sprawie postępowania przy wykonywaniu niektórych uprawnień policjantów – na podstawie art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 2018 r. o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw przedmiotowe rozporządzenie obowiązuje w zakresie niezmienionym przez tę ustawę, mimo uznania za uchylone.

³⁶ § 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 września 2015 r. w sprawie postępowania przy wykonywaniu niektórych uprawnień policjantów – na podstawie art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 2018 r. o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw przedmiotowe rozporządzenie obowiązuje w zakresie niezmienionym przez tę ustawę, mimo uznania za uchylone.

³⁷ Art. 27 ustawy o Policji.

7. Wybrane aspekty taktyki legitymowania osób

Z doświadczeń pracy policyjnej wynika, że osoby, wobec których policjanci wykonują czynności służbowe legitymowania, nie zawsze są przychylnie nastawione do funkcjonariuszy i z różnych przyczyn starają się utrudniać policjantowi czynności. W tego rodzaju sytuacjach policjant, nie znając zamiarów osoby, wobec której wykonuje swoje czynności, powinien zachowywać spokój, opanowanie, profesjonalizm, ale przede wszystkim ostrożność. Legitymowani niejednokrotnie nie chcą okazać dokumentu tożsamości, twierdząc, że go nie mają przy sobie, albo że nie muszą realizować obowiązku jego okazania. Często usiłują bagatelizować prawne polecenia funkcjonariusza Policji, twierdząc, że nie pamiętają swojego nazwiska, adresu zamieszkania, dlaczego znalazły się w danym miejscu i co zamierzają dalej zrobić. Realizując legitymowanie, policjant powinien dążyć do odgadnięcia motywu negatywnego zachowania osób, czy nie jest ono przypadkiem spowodowane przeszłością kryminalną osoby, która próbuje ukryć swoje dane personalne, gdyż jest np. poszukiwana przez organy ścigania. Także musi on znać i stosować obowiązujące w Policji w takich sytuacjach procedury, regulujące postępowanie z osobami utrudniającymi czynność legitymowania, bądź nieposiadającymi przy sobie wymaganego dokumentu tożsamości lub niechętymi okazać tego dokumentu.

Podczas czynności legitymowania policjant musi **dostosować sposób postępowania** do sytuacji, w jakiej się znajduje, a szczególnie **do miejsca przeprowadzania tej czynności**. Z powodu wymogu zapewnienia bezpieczeństwa czynności legitymowania będą posiadały inny przebieg w miejscu publicznym (ulica, parking, podwórze), jeszcze inny w pomieszczeniach mieszkalnych, w lokalach użyteczności publicznej lub w środkach komunikacji publicznej.

W przypadku legitymowania osób w miejscach publicznych należy pamiętać, aby nie przeprowadzać tego rodzaju czynności w miejscach o dużym nasileniu ruchu, takich jak targowiska, dworce, ulice ogólnodostępne. Wyjątkowo, jeżeli jednak ta czynność okaże się konieczna w takim miejscu, należy wejść z osobą do radiowozu i tam przeprowadzić całą procedurę legitymowania, tak aby zapewnić odizolowanie od osób postronnych, które mogą utrudniać jej przeprowadzenie. W przypadku, gdy legitymowanie jest realizowane przez patrol pieszy, policjanci powinni w miarę możliwości znaleźć miejsce ustronne i jednocześnie bezpieczne dla osoby, wobec której ww. czynność przeprowadzamy, oraz samych policjantów, np. klatka schodowa, podwórze, brama posesji.

W zależności od miejsca realizacji legitymowania, taktyka realizacji czynności tego uprawnienia przedstawia się następująco:

- **legitymowanie w mieszkaniu (domu mieszkalnym)**: należy ustalić i sprawdzić pomieszczenia mieszkania w celu zlokalizowania osób, które się w nich znajdują, i zgromadzić je w jednym pomieszczeniu; jeden z policjantów legitymuje, a drugi czynnie asekuje go, obserwując pozostałe osoby; należy izolować osoby od dostępu do niebezpiecznych przedmiotów (nie legitymować w kuchni lub salonie z kominkiem) oraz ustawić z dala od okien i drzwi;
- **legitymowanie w lokalach użyteczności publicznej (np. restauracje, puby, urzędy, sklepy)**: jeżeli jest to możliwe, należy dążyć do tego, aby legitymowanie odbyło się w odrębnym pomieszczeniu na zapleczu lub na zewnątrz lokalu; jeżeli nie ma takiej możliwości, wykonując czynności na sali konsumpcyjnej, należy odizolować osobę legitymowaną od pozostałych

osób i od niebezpiecznych przedmiotów oraz tak dobrać miejsce, aby nie stać w przejściach, a także pozostawać z dala od okien i drzwi, mając pomieszczenie w zasięgu wzroku, nie pozwalając, aby osoby nieobjęte legitymowaniem pozostawały za plecami policjantów;

- **legitymowanie w pojazdach (typu autobus, trolejbus, tramwaj, samochód osobowy):** w czasie przemieszczania się autobusu, tramwaju lub pociągu legitymowania osób należy dokonywać wyjątkowo, ze względu na wymogi bezpieczeństwa wykonania tych czynności zaleca się, aby wylegitymować osoby dopiero po zatrzymaniu tego rodzaju środka lokomocji i opuszczeniu go przez osoby objęte czynnościami; w pociągu czynność legitymowania przeprowadzamy w tym przedziale, gdzie przebywa osoba, lub w innym, gdy osoba siedzi w miejscu oddalonym od okna i drzwi; natomiast legitymowanie osób znajdujących się w samochodzie osobowym może być realizowane dopiero po zatrzymaniu tego rodzaju pojazdu i wyegzekwowaniu od kierowcy polecenia unieruchomienia silnika i umieszczenia rąk na kierownicy; kierowca może wykonywać czynności tylko na polecenie policjanta; policjanci, podchodząc do pojazdu, powinni uważać na mogące pojawić się niebezpieczeństwa, tj. próbę potrącenia przez pojazd zatrzymany do kontroli lub przez poruszających się w obrębie miejsca kontroli innych uczestników ruchu kołowego; ze względów bezpieczeństwa można zażądać opuszczenia pojazdu przez osobę legitymowaną oraz inne osoby znajdujące się w pojeździe;
- **legitymowanie w miejscu publicznym (np. na ulicy, chodniku, parkingu):** policjanci, legitymując osoby, powinni zejść wraz z nimi z głównego ciągu komunikacyjnego, aby nie tamować ruchu pieszych i ustawić się w miarę możliwości z dala od krawędzi jezdni; należy dążyć do odizolowania legitymowanego od osób postronnych, starając się wykorzystać naturalne przeszkody w celu ustawienia go i uniemożliwienia mu ewentualnej ucieczki; cały czas obserwując otoczenie i dbając o bezpieczeństwo własne oraz osoby, wobec której podjęto czynność legitymowania; należy zwrócić uwagę na przejeżdżające pojazdy, gdyż osoba może podjąć próbę ucieczki poprzez zepchnięcie policjanta pod przejeżdżający pojazd lub sama wtargnąć na jezdnię.

W literaturze przedmiotu i pracy policyjnej wyróżnia się ponadto taktykę realizacji czynności legitymowania w zależności od zachowania się osoby legitymowanej. Kierując się tym kryterium, można wyróżnić sytuacje i związane z nimi algorytmy postępowania policjantów legitymowanych, gdy osoba legitymowana:

1. **Okazuje dokument tożsamości, który nie budzi zastrzeżeń:** policjanci legitymujący powinni zrealizować algorytm przedstawiony w poprzednim rozdziale niniejszego opracowania (nr VI).
2. **Okazuje dokument tożsamości, który budzi zastrzeżenia co do autentyczności** (zachodzi podejrzenie jego sfalszowania) lub innej osoby.

Z uwagi na konieczność przeprowadzania niezwłocznych badań legitymujący policjanci powinni:

- zabezpieczyć dokumenty w takim stanie, w jakim się one znajdowały w chwili ujawnienia i udać się z osobą do komisariatu lub komendy,
- nie dotykać bezpośrednio palcami ze względu na niebezpieczeństwo zniszczenia innych cech pisma oraz ewentualnych śladów linii papilarnych sprawcy lub innych śladów,
- korzystać przy podnoszeniu dokumentów z gumowych rękawiczek, woreczka foliowego lub przenosić je za pomocą odpowiednich narzędzi (np. szczypiec),
- nie dokonywać adnotacji, zapisów lub podkreśleń na zabezpieczonych dokumentach,
- nie podklejać, zszywać, dziurkować, wpinać bezpośrednio do akt sprawy – dokumenty umieszcza się w przezroczystych kopertach (woreczkach foliowych), a najlepiej pomiędzy dwoma szklanymi szybkami,

- tak zabezpieczone dokumenty przewieźć do jednostki Policji, gdzie policjanci pionu kryminalnego dokonają oględzin i niezbędnych badań dokumentu i dodatkowo je zabezpieczą.

Dokument, obok graficznych śladów, może być nosicielem najróżniejszych innych rodzajów śladów, dlatego wstępne zabezpieczenie takiego dokumentu jest niezmiernie istotne.

Mogą to być następujące ślady:

- ślady biologiczne w postaci krwi, śliny, włosów,
- ślady daktyloskopijne,
- ślady mechanoskopijne powstałe na skutek oddziaływania na dokument jakiegoś narzędzia,
- ślady broni palnej w postaci osmalin, cząsteczek prochu,
- ślady traseologiczne w postaci odcisków obuwia,
- mikroślady w postaci cząsteczek materii.

Art. 275 kk przewiduje kilka odmian zabronionego zachowania, które dotyczą dokumentów stwierdzających tożsamość innej osoby. Czyny zabronione mogą polegać na posługiwaniu się nie swoim dokumentem, jego kradzieżą, przywłaszczeniem, bezprawnym przewożeniu, przenoszeniu lub przesyłaniu za granicę państwa. Przez posługiwanie się dokumentem należy rozumieć wykorzystywanie go zgodnie z jego przeznaczeniem, np. legitymowanie się nim przed uprawnionym organem. Przepięstwo w postaci posługiwania się dokumentem stwierdzającym tożsamość innej osoby jest występkiem formalnym (można je popełnić jedynie przez działanie). Do uznania tego przestępstwa za dokonane nie jest konieczne wystąpienie skutku w postaci wprowadzenia w błąd osoby, której okazywany jest dokument³⁸.

3. Informuje policjantów, iż nie posiada dokumentów potwierdzających jej tożsamość, osoba jest sama i zachowanie jej nie wzbudza podejrzeń, że chce wprowadzić w błąd przeprowadzających czynność policjantów. W tej sytuacji policjant powinien:

- poinformować osobę o treści art. 65 kw, a następnie zażądać podania przez nią w formie oświadczenia ustnego jej danych personalnych, tj.: imię (imiona) i nazwisko, adres zamieszkania lub pobytu, numer PESEL, jeżeli osoba go pamięta, datę i miejsce urodzenia oraz imiona rodziców i nazwisko rodowe matki,
- dokonać weryfikacji danych osoby poprzez zadawanie pytań o miejsce zamieszkania (kto jest jeszcze zameldowany pod wskazanym adresem, posiadane kategorie prawa jazdy itp.),
- dokonać sprawdzenia osoby w policyjnych bazach informatycznych,
- odnotować dane osoby w notatniku służbowym,
- po zakończeniu legitymowania poinformować osobę o prawie złożenia zażalenia do właściwego miejscowo prokuratora na sposób przeprowadzenia czynności,
- po wykonaniu czynności podziękować i zezwolić na oddalenie się,
- poinformować dyżurnego o zakończeniu legitymowania.

4. Informuje policjantów, iż nie posiada dokumentów potwierdzających jej tożsamość, a zachowanie jej nie wzbudza podejrzeń, że chce wprowadzić w błąd przeprowadzających czynność policjantów. W miejscu legitymowania jest obecna inna osoba posiadająca dokument tożsamości. W tej sytuacji policjant powinien w odniesieniu do osoby legitymowanej wykonać następujące czynności:

- poinformować o treści art. 65 kw, a następnie zażądać podania przez nią w formie oświadczenia ustnego jej danych personalnych, tj.: imię (imiona) i nazwisko, adres zamieszkania lub pobytu, numer PESEL, jeżeli osoba go pamięta, datę i miejsce urodzenia oraz imiona rodziców i nazwisko rodowe matki,

³⁸ T. Bojarski, A. Michalska-Warias, J. Piórkowska-Flieger, M. Szwarczyk, *Kodeks karny. Komentarz*, pod red. T. Bojarskiego, wyd. 4, LexisNexis, Warszawa 2011.

- dokonać weryfikacji danych osoby, poprzez zadawanie pytań o miejsce zamieszkania (kto jest jeszcze zameldowany pod wskazanym adresem), posiadane kategorie prawa jazdy itp.,
- rozpytać osobę będącą w towarzystwie osoby legitymowanej, która posiada odpowiedni dokument tożsamości, a jej dane zostały wcześniej sprawdzone i zweryfikowane co do jej tożsamości, pouczając o konsekwencjach wprowadzenia w błąd funkcjonariusza Policji w tym zakresie,
- dokonać sprawdzenia osoby w policyjnych bazach informatycznych,
- odnotować dane osoby w notatniku służbowym,
- po zakończeniu legitymowania poinformować osobę o prawie złożenia zażalenia do właściwego miejscowo prokuratora na sposób przeprowadzenia czynności,
- po wykonaniu czynności, podziękować i zezwolić na oddalenie się osoby,
- poinformować dyżurnego o zakończeniu legitymowania.

5. Informuje policjantów, iż nie posiada dokumentów potwierdzających jej tożsamość, nie chce podać swoich danych, a zachowanie jej wzbudza podejrzenie, że posiada ona dokument tożsamości i chce wprowadzić w błąd przeprowadzających czynność policjantów:

W celu ustalenia tożsamości osoby w ww. przypadku policjant powinien wykonać wobec osoby legitymowanej następujące czynności:

- poinformować ją o ciąży na niej, z mocy art. 65 kw, obowiązku udzielenia właściwemu organowi państwowemu lub instytucji, upoważnionej z mocy ustawy do legitymowania, wiadomości lub dokumentów oraz o konsekwencjach odmowy okazania dokumentów – zastosowanie kary grzywny lub skierowanie sprawy do sądu o wykroczenie,
- dokonać jej kontroli osobistej w celu odnalezienia dokumentu stwierdzającego tożsamość lub innego dokumentu, na podstawie którego można by potwierdzić tożsamość, w przypadku uzasadnionego podejrzenia posiadania przez nią takiego dokumentu, w sytuacji popełnienia przez nią czynu zabronionego pod groźbą kary lub wystąpienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia takiego czynu.

W przypadku odnalezienia, w wyniku kontroli osobistej lub przeszukania osoby legitymowanej, dokumentu stwierdzającego jej tożsamość, należy:

- ustalić autentyczność dokumentu (sprawdzić, czy nie posiada cech świadczących o jego sfałszowaniu – podrobieniu lub przerobieniu, uszkodzeniu itd.),
- dokonać sprawdzenia w systemach informatycznych Policji dokumentu i danych osobowych za pośrednictwem dyżurnego lub pracownika komórki organizacyjnej z zakresu informatyki jednostki organizacyjnej Policji,
- po uzyskaniu pozytywnego wyniku sprawdzenia nałożyć mandat karny lub skierować sprawę o wykroczenie do Sądu,
- odnotować dane osoby w notatniku służbowym,
- po zakończeniu legitymowania poinformować osobę o prawie złożenia zażalenia do właściwego miejscowo prokuratora na sposób przeprowadzenia czynności,
- po wykonaniu czynności podziękować i zezwolić na oddalenie się osoby,
- poinformować dyżurnego o zakończeniu legitymowania.

W rozpatrywanej sytuacji należy również liczyć się z wystąpieniem przypadku ujawnienia w czasie kontroli osobistej lub przeszukania osoby legitymowanej należącego do niej lub innej osoby dokumentu tożsamości, który został uprzednio zgłoszony jako utracony. Wówczas legitymujący policjant powinien:

- ustalić autentyczność dokumentu (sprawdzić, czy nie posiada cech świadczących o jego sfałszowaniu, podrobieniu przerobieniu itd.),

- dokonać sprawdzenia w systemach policyjnych za pośrednictwem dyżurnego, czy dokument nie figuruje jako utracony,
- w sytuacji gdy dokument okaże się utracony, ustalić z dyżurnym, w jakich okolicznościach został utracony i czy jest podany rysopis sprawcy związanego z utratą tegoż dokumentu,
- jeżeli będzie zachodziło podejrzenie, iż osoba, która była w posiadaniu dokumentu, jest sprawcą przestępstwa związanego z jego utratą, zatrzymać ją na podstawie art. 244 kpk,
- jeżeli nie będą mieli podejrzeń co do autentyczności dokumentu oraz gdy dokument nie będzie figurował jako utracony, rozpytać osobę, w jakich okolicznościach weszła w jego posiadanie, następnie ustalić właściciela dokumentu celem jego zwrotu,
- pouczyć osobę o prawie do żądania sporządzenia protokołu z przeprowadzonych czynności oraz o prawie do złożenia zażalenia do sądu rejonowego właściwego ze względu na miejsce dokonania czynności, w terminie 7 dni od dokonania czynności, na zasadność legalność oraz prawidłowość jej wykonania,
- jeżeli nie można ustalić właściciela, zwrócić dokument podmiotowi, który go wydał.

W przypadku, gdy w wyniku kontroli osobistej nie odnaleźliśmy dokumentu stwierdzającego tożsamość osoby, i pomimo poinformowania o konsekwencjach wynikających z treści art. 65 kw osoba dalej nie chce udzielić informacji co do swoich danych osobowych, należy:

- uprzedzić o konsekwencjach wynikających z art. 45 kpow, czyli poinformować, że Policja ma prawo zatrzymać osobę ujętą na gorącym uczynku popełnienia wykroczenia lub bezpośrednio potem, celem ustalenia tożsamości sprawcy wykroczenia,
- zatrzymać na podstawie art. 45 kpow, art. 244 kpk lub art. 15 ust. 1 pkt 2 ustawy o Policji i doprowadzić do jednostki Policji.

Na miejscu Policja może wykonać czynności celem ustalenia tożsamości osoby, tj.:

- ustalenie w biurze ewidencji ludności,
- fotografowanie tej osoby w celu okazania zdjęć innym osobom, które mogą dokonać jej rozpoznania,
- pobranie i sprawdzenie odcisków lub odwzorowań linii papilarnych palców jej rąk (tzw. daktyloskopowanie),
- okazywanie tej osoby lub jej fotografii innym osobom celem jej identyfikacji.

Do sprawdzenia danych personalnych osoby legitymowanej można również użyć systemu ewidencji ludności PESEL, do którego ma dostęp dyżurny jednostki organizacyjnej Policji lub osoby zatrudnione w jednostkach organizacyjnych w zespołach do spraw informatyki. Innym sposobem ustalenia tożsamości jest rozesłanie wizerunku osoby wraz ze znakami szczególnymi do innych jednostek Policji z prośbą o zapoznanie podległych policjantów.

6. Nie chce w ogóle rozmawiać z policjantami (np. udaje osobę głuchoniemą): należy osobę legitymowaną przemieścić do komendy lub komisariatu, gdzie należy wdrożyć czynności w celu potwierdzenia, czy faktycznie jest to osoba głuchoniema, czy tylko symuluje takie zachowanie. Jeśli faktycznie jest to osoba głuchoniema, należy wezwać na miejsce biegłego o specjalności języka migowego i wykonać dalsze czynności w tej sprawie z jego udziałem. Gdy zachodzi uzasadnione podejrzenie symulowania zachowań ze strony osoby legitymowanej, należy wdrożyć inne niż legitymowanie sposoby ustalania tożsamości osób. Jeśli czynności te nie przyniosą pożądanego efektów, należy osobę poddać obserwacji i badaniu lekarskiemu celem ustalenia, czy rzeczywiście jest ona głuchoniema, czy też zachowanie takie symuluje.

8. Postępowanie policjanta w sytuacji odnalezienia zagubionego lub porzuconego dokumentu związanego z ustaleniem tożsamości

Podczas pełnienia służby może się zdarzyć, iż policjanci znajdą cudze dokumenty tożsamości. W takiej sytuacji do ich obowiązków należy:

- poddać oględzinom odnaleziony cudzy dokument celem ujawnienia ewentualnych cech jego nieoryginalności,
- sprawdzić u dyżurnego jednostki Policji, czy dokument nie figuruje jako utracony,
- jeżeli nie wystąpią podejrzenia co do autentyczności dokumentu oraz gdy dokument nie będzie figurował jako utracony, ustalić właściciela dokumentu celem jego zwrotu,
- jeżeli nie można ustalić właściciela, zwrócić dokument podmiotowi (organowi administracji publicznej), który go wydał.

Dość często zdarzają się również sytuacje, gdy osoby informują policjantów, że znalazły w pewnych okolicznościach dokumenty potwierdzające czyjąś tożsamość, a nawet przynoszą takie dokumenty celem przekazania Policji. W tej sytuacji policjanci powinni:

- ustalić tożsamość osoby (wylegitymować ją), która znalazła dokument,
- rozpytać osobę co do okoliczności znalezienia dokumentu,
- poddać oględzinom dokument celem ujawnienia ewentualnych cech jego nieoryginalności,
- sprawdzić w systemach informatycznych jednostki organizacyjnej Policji, czy dokument nie figuruje jako utracony,
- sporządzić z wykonanych czynności notatkę służbową i przekazać wraz z odnalezionym dokumentem dyżurnemu właściwej ze względu na miejsce jednostki organizacyjnej Policji,
- w sytuacji gdy okaże się, że odnaleziony dokument figuruje w policyjnych systemach informatycznych jako utracony, należy ustalić okoliczności utracenia i dane osób związanych z tym zdarzeniem oraz czy dokument ten nie został wykorzystany do popełnienia przez inne osoby wykroczenia lub przestępstwa. W przypadku ustaleń wskazujących na okoliczności utracenia lub wykorzystania dokumentu tożsamości związane z popełnieniem przestępstwa lub wykroczenia, należy niezwłocznie sporządzić z wykonanych czynności odpowiednią dokumentację i przekazać ją wraz z tym dokumentem dyżurnemu właściwej ze względu na miejsce jednostki organizacyjnej Policji, celem wdrożenia dalszych odpowiednich czynności w tej sprawie przez policjantów innych komórek organizacyjnych,
- jeżeli będzie zachodziło podejrzenie, iż osoba, która „znalazła” dokument, jest sprawcą przestępstwa związanego z utratą tegoż dokumentu, zatrzymać ją na podstawie art. 244 kpk,
- jeżeli dokument nie figuruje jako utracony czy też nie ma żadnych podejrzeń co do jego autentyczności, ustalić właściciela dokumentu celem jego zwrotu lub przekazać wraz z notatką urzędową z wykonanych czynności dyżurnemu właściwej ze względu na miejsce jednostki organizacyjnej Policji celem realizacji ustaleń i zwrotu dokumentu przez innych policjantów,
- jeżeli nie można ustalić właściciela, zwrócić dokument podmiotowi, który go wydał.

9. Dokumentowanie legitymowania

Zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 29 września 2015 r. w sprawie postępowania przy wykonywaniu niektórych uprawnień policjantów³⁹, policjant dokumentuje legitymowanie osoby w notatniku służbowym lub w notatce służbowej, określając:

- datę,
- czas,
- miejsce,
- przyczynę legitymowania,
- zapisuje następujące dane osoby legitymowanej:
 - 1) imię (imiona) i nazwisko, adres zamieszkania lub pobytu;
 - 2) numer PESEL, a w przypadku braku informacji o numerze PESEL – datę i miejsce urodzenia oraz imiona rodziców i nazwisko rodowe;
 - 3) rodzaj i cechy identyfikacyjne dokumentu, na podstawie którego ustalono tożsamość osoby legitymowanej lub rodzaj informacji, o której mowa w § 4 pkt 5, na podstawie której ustalono tożsamość osoby legitymowanej.

Dokumentowanie czynności, o której mowa w ust. 1, może być realizowane w postaci elektronicznej⁴⁰.

Kwestię sporządzania zapisów w notatniku służbowym z czynności legitymowania regulują wytyczne nr 2 Komendanta Głównego Policji z dnia 26 czerwca 2007 r. w sprawie zasad ewidencjonowania, wypełniania oraz przechowywania notatników służbowych zmienione wytycznymi nr 5 KGP z dnia 20 listopada 2013 r. zmieniającymi wytyczne w sprawie zasad ewidencjonowania, wypełniania oraz przechowywania notatników służbowych. Natomiast forma i treść notatki służbowej z tego rodzaju czynności zostały wypracowane na podstawie doświadczeń pracy policyjnej i opracowań literatury przedmiotu⁴¹.

³⁹ Na podstawie art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 2018 r. o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw przedmiotowe rozporządzenie obowiązuje w zakresie nie niezmiennym przez tę ustawę, mimo uznania za uchylone.

⁴⁰ § 7 ust. 1–2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 września 2015 r. w sprawie postępowania przy wykonywaniu niektórych uprawnień policjantów – na podstawie art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 2018 r. o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw przedmiotowe rozporządzenie obowiązuje w zakresie niezmiennym przez tę ustawę, mimo uznania za uchylone.

⁴¹ L. Dyduch, *Środki przymusu bezpośredniego. Ich posiadanie, użycie i wykorzystanie przez policjantów*, Centrum Szkolenia Policji, Legionowo 2016, s. 146–148.

PRZYKŁADOWE ZAPISY DOTYCZĄCE LEGITYMOWANIA ZAPIS W NOTATNIKU	
Data i godzina	
22 ⁰⁰ /22 ²⁰	W czasie patrolowania rejonu sł. obserwacją objęto parking niestrzeżony przy ul. Piłsudskiego 5 w Legionowie ze zwróceniem uwagi na ewentualnych sprawców włamań i kradzieży pojazdów.
22 ²⁰ /22 ⁴⁰	Zauważono mężczyznę, który na widok policjantów schował się za samochodem marki Fiat Panda o nr rej. WL 20111, koloru białego.
IWP ₁	W związku z powyższym zachodziło podejrzenie, że mężczyzna ukrywa się na widok patrolu policyjnego. Po zgłoszeniu legitymowania dyżurnemu, podeszliśmy do mężczyzny, przedstawiłem się, podałem podstawę prawną i faktyczną legitymowania, zażądałem dokumentu tożsamości. Mężczyzna okazał dowód osobisty, legitymowany to: Jan KOWALEWSKI s. Władysława, Anny z d. BARAN ur. 21.07.1989 r. w Warszawie zam. Legionowo ul. Długa 21/3 d.o. ABX 459654 wyd. UM Legionowo PESEL: 89072140155 kawaler, bezrobotny, bez prawa do zasiłku, na utrzymaniu nie ma nikogo.
Up ₁	Legitymowany stwierdził, że schylił się za samochodem, aby zawiązać buta. Sprawdzone osobę pod kątem poszukiwań i notowań – wynik negatywny. Dokonano zewnętrznej lustracji ww. pojazdu, nie stwierdzono śladów włamania. Pojazd sprawdzono w KSIP pod kątem poszukiwań – wynik negatywny. Poinformowano legitymowanego o właściwym w przyszłości zachowaniu na widok patrolu policyjnego oraz o prawie złożenia zażalenia do właściwego miejscowo prokuratora na sposób przeprowadzenia czynności. Po wylegitymowaniu osobę zwolniono i prowadzono dalszą obserwację parkingu. Zlustrowano miejsce legitymowania i obserwowano mężczyznę do czasu odejścia. Poinformowałem drogą radiową dyżurnego o zakończeniu i efekcie legitymowania.

Bibliografia

- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz. U. z 2019 r. poz. 161).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1987, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz. U. z 2018 r. poz. 1958, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, (Dz. U. z 2018 r. poz. 475, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2018 r. poz. 969, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz. U. z 2018 r. poz. 2094, z późn. zm.).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 września 2015 r. w sprawie postępowania przy wykonywaniu niektórych uprawnień policjantów (Dz. U. poz. 1565, z późn. zm.) – mimo uchylenia obowiązującego w zakresie niezmienionym przez ustawę z dnia 14 grudnia 2018 r. o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw, zgodnie z jej art. 15 ust. 1.
- Decyzja nr 125 Komendanta Głównego Policji z dnia 5 kwietnia 2013 roku w sprawie funkcjonowania Krajowego Systemu Informacyjnego Policji, rozdział 10 – Procedura sprawdzania informacji w zbiorach KSIP (Dz. Urz. KGP poz. 28).
- Bojarski T., Michalska-Warias A., Piórkowska-Flieger J., Szwarczyk M., *Kodeks karny. Komentarz*, pod red. T. Bojarskiego, wyd. 4, LexisNexis, Warszawa 2011.
- Dyduch L., *Środki przymusu bezpośredniego. Ich posiadanie, użycie i wykorzystanie przez policjantów*, Centrum Szkolenia Policji, Legionowo 2016.
- Szawelski M., Thiel A., *Legitymowanie*, SP, Słupsk 2016.
- <http://www.policja.waw.pl/pl/dzialania-policji/aktualnosci/43065> <http://trybunal.gov.pl>
- <http://orzeczenia.bielsk-podlaski.sr.gov.pl>
- <https://sjp.pwn.pl>